

Інститут присяжних: чи можливе ефективне функціонування в Україні

Еллі Радченко¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.05.2024	Право	343.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13360610>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено аналізу ефективності функціонування інституту присяжних в Україні. Незважаючи на належне законодавче регулювання, даний інститут так і не став дієвим елементом судової системи нашої країни. Постає питання, чи є необхідність в існування цього інституту. В статті акцентується увага на проблемах, які виникають під час спільної роботи професійних суддів та присяжних.

Ключові слова: Конституція, судоустрій, судова система, інститут присяжних, присяжні, професійні судді, колегія, судовий розгляд, ефективність, розумні строки, законність, справедливість.

Institute of jurors: is it possible to function effectively in Ukraine

Annotation. Having confidently chosen a democratic model, Ukraine embarked on the path of transformation, which requires the reform of the entire state power, in particular its judicial branch.

Formal reform of the judicial system began in 1996, through the adoption of the Constitution of Ukraine, where the new structure of the judiciary and the procedure for its formation were established.

It was in the 1st edition of the Basic Law of our state that such a concept as jurors appeared. Thus, according to Article 124 of the first edition of the Constitution of Ukraine, the people directly participate in the administration of justice through people's assessors and juries. Article 127 states that justice is administered by professional judges and, in cases defined by law, people's assessors and juries. Subsequently, after amendments to the Basic Law, the concept of "people's assessors" was excluded from these articles.

The actual introduction of the institution of juries took place only in 2012 with the entry into force of the new Criminal Procedure Code of Ukraine.

Fierce discussions are taking place in scientific circles about whether it is worth using the institution of juries in Ukraine, and if so, in what form. After all, despite the fact that the formal presence of the jury institute was declared in Ukraine almost thirty years ago, it never became an effective element of the judicial system of our country.

---

¹ Наталія Муқан, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0000-0003-4396-3408>

The article is devoted to the analysis of the effectiveness of the functioning of the jury institute in Ukraine. Despite proper legislative regulation, this institution has not yet become an effective element of the judicial system of our country. The question arises whether there is a need for the existence of this institute. The article focuses on the problems that arise during the joint work of professional judges and jurors.

Key words: Constitution, judiciary, judicial system, jury institute, jury, professional judges, collegium, trial, efficiency, reasonable terms, legality, justice.

Вступ

Впевнено обравши демократичну модель, Україна стала на шлях перетворень, який вимагає реформування всієї державної влади, зокрема її судової гілки.

Формально реформування судової системи розпочалося в 1996 році, шляхом прийняття Конституції України, де було закріплено нову структуру судоустрою та порядок його формування.

Саме в 1-й редакції Основного Закону нашої держави з'явилося таке поняття, як присяжні. Так, згідно статті 124 першої редакції Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. В статті 127 зазначено, що правосуддя здійснюють професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні. Згодом, після внесення змін до Основного Закону, поняття «народні засідателі» з даних статей було виключено.

Фактичне введення інституту присяжних відбулося лише в 2012 році з введенням в дію нового Кримінального процесуального кодексу України.

В наукових колах точаться запеклі дискусії з приводу того, чи варто використовувати інститут присяжних в Україні, і якщо так - то в якому вигляді. Адже незважаючи на те, що формально наявність інституту присяжних задекларовано в Україні майже тридцять років тому, він так і не став дієвим елементом судової системи нашої країни.

Тема не нова. Була досліджена багатьма науковцями, як вітчизняними, так і закордонними.

Досліджувану проблему вивчали такі вітчизняні науковці, як І.О. Рощина, Л.Р. Шувальська, М.І. Карпенко, А.В. Грубінко, В.В. Колюх, А.Б. Войнарович, С.О. Іваницький, В.С. Канцір, Ю.В. Лисюк, В.Т. Нор, М.М. Олашин, М.В. Оніщук та інші, які у своїх працях проводили порівняльну характеристику суду присяжних інших країн світу й України, а також встановлювали перспективні шляхи вдосконалення та розвитку такого інституту. Розгляд даної теми закріплюють у своїх роботах і низка закордонних дослідників, серед яких Лурі Асадчев, Валері Ханс, Майкл Сакс, Міріам Остінг, Домінік Вільмут та інші, які аналізували причини, що заважають належному функціонуванню інституту присяжних в Україні, а також окреслювали його характерні особливості для кожної розвиненої країни світу [2].

До теперішнього часу немає єдиної думки - ставлення до цього елемента судової системи не є однозначним, оскільки на думку науковців він має свої недоліки і переваги.

Мета та завдання дослідження. В даній роботі буде зроблено аналіз законодавства України, що закріплює інститут присяжних, зокрема Закон України «Про судоустрій і статус суддів», а також норми процесуального законодавства, що регулюють функції присяжних.

Під час аналізу буде проведено порівняння з функціонуванням даного інституту в Сполучених Штатах Америки.

Метою аналізу є встановлення недоліків та переваг існуючої в Україні моделі інституту присяжних з точки зору її ефективності, а також визначення доцільності існування цього інституту.

Результати

Частина 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожній людині, що її справа буде справедливо і публічно розглянута упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Забезпечення цієї гарантії покладається на кожну країну-підписанта.

Стаття 55 Конституції України передбачає право громадян на судовий захист їх прав і свободи.

В частині 1 статті 2 Кримінального процесуального кодексу України викладено завдання кримінального провадження, яке полягає в захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Крім того, до завдань цього процесу належить забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. В свою чергу, неупередженість покликана на забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження

Завданням цивільного судочинства, за правилами частини 1 статті 2 Цивільного процесуального кодексу України, є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Чинна редакція Конституції України передбачає право народу безпосередньо брати участь у роботі судової гілки влади. Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, а народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Згідно статті 127 Конституції правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних.

Суд присяжних представляє собою спосіб реалізації судової влади на непрофесійній основі безпосередньо громадянами.

Загалом, суд присяжних може функціонувати як самостійний інститут у формі окремої колегії присяжних, яка наділена повноваженнями приймати власні рішення без участі професійного судді (суддів), або як спільна колегія присяжних та професійних суддів, де рішення приймаються спільно. Кожна країна, яка використовує даний інститут, обирає свою модель.

Суд присяжних, як соціально-політичний інститут, існує в Англії і Уельсі, США, Канаді, Швеції, Бельгії, Данії, Норвегії, Австрії, Франції та ін. Сучасні суди присяжних кваліфікують: із роздільними колегіями – Англія та Уельс, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Гонконг, Швеція, Росія (рішення приймають журі); із роздільно-спільною колегією, коли після винесення присяжними вердикту остаточне рішення приймається спільно з професійними суддями – Бельгія, Данія, Австрія, Норвегія, Німеччина, Італія, Франція, Греція [7].

Тобто, існує дві моделі суду присяжних: класична та континентальна. В класичній моделі присяжні виносять вердикт про винність чи невинуватість особи, а професійні судді вирішують питання міри покарання, а континентальна характеризується спільною колегією присяжних та професійних суддів.

Так, наприклад, США відноситься до англо-американської системи правосуддя, яка передбачає розгляд справ самостійним судом присяжних за участі професійного судді. В цій країні функціонує Мале і Велике журі, які розглядають кримінальні справи. Мале журі зазвичай складається з 12 осіб, Велике включає від 16 до 23 осіб. Основна функція Великого журі це визначення обґрунтованості притягнення особи до кримінальної

відповідальності, а також затвердження або спростування обвинувального акту прокурора.

Велике журі відіграє важливу роль під час захисту громадян від необґрунтованого обвинувачення та блокування будь-якого безпідставного кримінального переслідування [8].

Тобто, якщо справа розглядається судом присяжних, то саме присяжні ухвалюють рішення по суті справи незалежно від думки професійного судді. Роль судді зводиться до керуванням судового процесу та визначення міри покарання.

Конституція США гарантує право на розгляд справи судом присяжних: Поправка VI надає гарантію на розгляд судом присяжних кримінальних справ, а Поправка VII – цивільних справ.

Таким чином, в Сполучених Штатах будь-яка кримінальна або цивільна справа може бути розглянута судом присяжних, який ухвалить рішення по суті справи на власний розсуд, незалежно від думки професійного судді, який керує даним процесом.

В Україні як такого окремого суду присяжних не існує. За правилами діючого процесуального законодавства присяжні беруть участь у розгляді справ в колегії з професійними суддями та спільно ухвалюють рішення. Про це свідчать, зокрема, норми процесуального законодавства України.

Відповідно до частини 3 статті 31 КПК України присяжні залучаються до участі у кримінальних справах про злочини, за які передбачено довічне позбавлення волі. У цивільних справах за участі присяжних розглядаються справи про обмеження, поновлення цивільної дієздатності особи або визнання недієздатною; визнання особи безвісно відсутньою чи померлою; усиновлення; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу (частини 2 статті 34 ЦПК України).

Тобто, на відміну від Сполучених Штатів, де практично будь-яка справа може бути розглянута судом присяжних, в Україні присяжні беруть участь лише в розгляді окремих категорій справ.

Отже в нашій державі закріплено континентальну модель суду присяжних.

У всіх країнах, де існує інститут присяжних, присяжними є пересічні громадяни. Проте порядок їх залучення в кожній країні має свої відмінності.

Наприклад, У США кожен суд має свій порядок залучення присяжних. Базою слугують дані перепису населення, списки виборців цієї території чи платників податків, інформація з довідників про жителів міста, телефонні довідники тощо.

У кожному штаті є посада судового чиновника, який складає загальний список громадян, після чого комплектує список кандидатів для кожного конкретного процесу з урахуванням того, щоб склад присяжних було представлено всіма можливими верствами населення [10].

Присяжні обираються випадковим способом. Потенційним виборцям направляється спеціальна форма з питаннями, на які особа повинна відповісти. Якщо за результатами опитування не буде виявлено обставин, які перешкоджають виконанню обов'язків присяжного, суд включає цю особу до списку присяжних.

В Іспанії було ухвалено основний Закон про суд присяжних у 1995 році. Присяжних обирали зі списку виборців на прилюдних слуханнях, які проводилися в іспанських провінціях відділками управління перепису населення [10].

В Україні функції щодо формування списку присяжних покладено на місцеві органи самоврядування, про що зазначено в статті 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

До списку присяжних в Сполучених Штатах може бути включена особа віком від 18 до 70 років, яка постійно мешкає в США не менше 5 років, включена до списку виборців, а також не має судимості та психічних вад.

За правилами статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» присяжним в Україні може бути дієздатний громадянин України віком від 30 до 65 років, без хронічних психічних чи інших захворювань, без судимості, який не має адміністративних стягнень за вчинення корупційного діяння, володіє державною мовою, постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. При цьому, присяжним не можуть бути особи, які обіймають посади в державних органах і органах місцевого самоврядування, а також народні депутати України.

Як бачимо, вимоги до присяжного в Україні є значно жорсткішими, ніж до присяжного в США.

За присяжним в Україні зберігається заробітна плата на час виконання обов'язків присяжних, а час роботи в суді зараховується до трудового стажу. Присяжні мають право на відшкодування витрат на проїзд до суду, а також на заходи безпеки. Аналогічні гарантії мають присяжні практично у всіх країнах, де застосовується інститут присяжних.

Добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних здійснюється за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (частини 2 статті 67 Закону України «Про статус суддів і судоустрій»).

Для розгляду кожної конкретної справи в суді першої інстанції застосовується досудова процедура, відома як *voir dire*, що в перекладі з давньофранцузької означає говорити правду. Вона полягає у допиті судом потенційного присяжного або свідка для з'ясування безсторонності чи неупередженості присяжного. Під час даної процедури сторони у справі, а також суддя можуть ставити майбутнім присяжним запитання стосовно їхньої можливої зацікавленості у результаті справи та можливих упереджень. Така процедура застосовується з метою запобігання упередженості або зацікавленості присяжних та забезпечення об'єктивного вирішення справи.

У випадку, якщо кандидат у присяжні має якісь переконання щодо справи, він чи вона можуть бути належним чином звільнені від обов'язку присяжного. Якщо сторона відхиляє кандидатуру присяжного на цій підставі, це називається «відмова за конкретною підставою». Але не кожна точка зору (переконання), сформована перед судовим розглядом справи, може дискваліфікувати присяжного. Суддя повинен визначити, чи характер такої думки (переконання) є таким, що перешкоджає безсторонності присяжного [12].

По суті сторони обирають своїх присяжних на підготовчій стадії розгляду справи.

В Україні відсутня така процедура. Учасники судового процесу не можуть попередньо з'ясувати характеристики особи присяжних у своїй справі. В разі виявлення обставин, що можуть свідчити про упередженість та необ'єктивність присяжного, до нього може бути застосована процедура відводу за правилами, передбаченими для відводу судді.

Тобто, законодавством України регламентовані основні моменти функціонування суду присяжних, а саме: вимоги до присяжних, гарантії їх діяльності, порядок формування списку та залучення до розгляду конкретної справи, а також визначено категорії справ, які розглядаються за участі присяжних.

Проте досить чітке законодавче регламентування так і не дало належного поштовху щодо ефективного функціонування цього інституту. Адже між законодавчою регламентацією та фактичним застосуванням правових норм на практиці дуже часто пролягає прірва.

Ставлення до інституту присяжних як науковців-процесуалістів, так і практиків, є неоднозначним, оскільки він має як переваги (суд присяжних є елементом системи стримувань і противаг у функціонуванні судової ланки, наявність якого є проявом гуманізації кримінального процесу, який спрямований на захист громадянина від свавілля державних органів), так і недоліки (непрофесійність присяжних та відсутність у них базової юридичної освіти може стати перепорою у винесенні справедливого рішення у справі, зокрема можливе виправдання особи, що вчинила злочин, а також їхня схильність виносити рішення на підставі емоцій, а не закону) [2].

Основними позитивними моментами, на думку прихильників інституту присяжних є гуманізація судового провадження, підвищення рівня об'єктивності та законності судових рішень, зменшення кількості судових помилок, зменшення рівня корупційної складової.

Крім того, на думку прихильників існування даного інституту, участь громадян, їх обізнаність, принциповість та волевиявлення у прийнятті судових рішень повинно позитивно вплинути на довіру до судової системи.

Я особисто не є прибічником існування інституту притяжних в Україні та виходжу з більш практичних міркувань.

Наприклад, для громадян США бути присяжним це почесний обов'язок. Громадянин Сполучених Штатів, обраний присяжним, чітко усвідомлює значення такої події. Він розуміє, що повинен належним чином виконати покладені на нього обов'язки, не тільки через наявність діючого механізму притягнення до відповідальності, а й через те, що виконання ролі присяжного є честю для нього.

В той же час присяжні в Україні намагаються ухилитися від виконання свого обов'язку. Зрозумівши, що справжній судовий розгляд немає нічого спільного з телевізійними шоу, а по суті є важкою рутинною, що пов'язана з тривалим вислуховуванням осіб, дослідженням документів тощо, більшість присяжних втрачають інтерес та уникають явки до суду. Професійний суддя, який головує у справі, змушений відкладати судові засідання через неявку присяжного. Як наслідок – не просто затягування розгляду справи, а й неможливість здійснювати розгляд такої справи. Враховуючи, що присяжні залучаються до участі у справах за злочини особливої тяжкості, затягування є особливо болісним для учасників.

Тобто, виконання одного із завдань, задля якого створено інститут присяжних, стає неможливим. Навпаки, ситуація зі строками розгляду справи погіршується. При цьому, відповідальність за дотримання строків розгляду справи фактично покладається лише на головуючого у справі професійного суддю.

Частиною 5 статті 67 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що неприбуття присяжного в судові засідання без поважних причин вважається неповагою до суду. Проте суб'єктний склад статті 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України» чітко визначений та не містить таких осіб, як присяжні. Тобто, відповідальність за неповагу до суду не може бути застосована до присяжного, оскільки дія вищезазначеної статті не розповсюджується на присяжних.

В той же час, за неналежне виконання своїх обов'язків під час розгляду справи присяжний в США може бути притягнутий до відповідальності. Свідоме ігнорування обов'язку присяжного без пояснення причин може призвести до застосування до нього судових покарань від накладання штрафу до тюремного ув'язнення за неповагу до суду.

Наприклад, за серйозні порушення обов'язків присяжних розмір штрафних санкцій в Англії сягає 1000 фунтів стерлінгів (близько 31 800 грн) та/або 2 роки ув'язнення. У 2019 році у США був показовий випадок, коли в перший день судового розгляду один з присяжних проспав засідання і не повідомив про це суд. Суддя звинуватив присяжного у

неповазі до суду і відправив до в'язниці на 10 днів, а також наклав на нього 150 годин громадських робіт та оштрафував на 223 долари. Окрім тюремного терміну, громадських робіт і штрафу, суд зобов'язав присяжного написати лист з вибаченнями (принаймні зі 100 слів) [8].

Ще одним завданням присяжних (на думку прихильників існування цього інституту) є необхідність забезпечити легітимність судових рішень шляхом привнесення в судовий процес принципу справедливості, що не завжди збігається з принципом законності, яким здебільше користуються професійні судді. Також мова йде про забезпечення громадського контролю за судочинством, підсилення принципів змагальності та прозорості правосуддя, викорінення «обвинувального» ухилу суду тощо. Таким чином, суд присяжних може підвищити довіру до судів, яким зараз за опитуваннями довіряє близько 15% населення, що є ганебним [14].

Не можу погодитись з такою думкою, виходячи з наступного.

Пункт 1 частини 7 статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює обов'язок судді справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства. Тобто, рішення суду одночасно має бути і справедливим, і законним. При цьому, кожне судове рішення повинно бути мотивовано відповідною нормою закону. Якщо закон не відповідає вимогам справедливості, то участь присяжного в розгляді справи нічим не зарадить такій ситуації, адже проблема криється в якості закону, а не в складі суду.

Відсутність у присяжного юридичної освіти та знань в галузі судового процесу позбавляє його участь в судовому засіданні сенсу. Не зовсім розуміючи процеси, що відбуваються в судовому засіданні, присяжні не можуть належним чином виконувати покладені на них функції. В такій ситуації присяжний повинен покладатися на роз'яснення професійного судді. Така ситуація зводить нанівець роль присяжного, перетворюючи його на простого споглядача. А тому функція присяжних в судовому засіданні по суті зводиться лише до їх фізичної присутності.

Наприклад, чинним процесуальним законодавством України закріплено обов'язок суду щодо оцінки доказів з точки зору їх належності та допустимості. Відсутність у присяжного знань в області правил визначення належності та допустимості доказів робить здійснення правильної оцінки доказів присяжним неможливим.

Така ж ситуація складається з об'єктивністю. Професійний суддя, будучи відповідальним за ухвалене ним рішення, зобов'язаний під час розгляду справи відкинути будь-які власні емоції та керуватися виключно вимогами закону. Професійний суддя робить це тривалий час та напрацював таку навичку. В той же час, присяжний не несе жодної відповідальності за ухвалене ним рішення, він не має професійних навичок щодо абстрагування від осіб учасників, їхньої поведінки в суді тощо. Тому присяжні в переважній більшості випадків керуються виключно емоціями.

Крім того, як вбачається з підпункту «б» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Уявимо ситуацію, що під час розгляду кримінальної справи судом в складі колегії з двох професійних суддів та трьох присяжних, думка присяжних є діаметрально протилежною думці професійних суддів. Постає питання, яким чином такий склад суду буде готувати текст вмотивованого рішення. Діюче процесуальне законодавство передбачає, що в такому разі професійний суддя повинен надати допомогу присяжним в написанні рішення, яке буде відповідати вимогам законності та вмотивованості. Проте, в такій ситуації професійні судді не можуть обґрунтовувати чужу думку, яка повністю відрізняється від думки судді.

Присяжні, в свою чергу, через відсутність необхідних знань та навичок, будуть не здатні сформулювати текст такого рішення. Складається безвихідна ситуація, яку можна вирішити тільки якщо хтось з такої колегії відступить від своєї думки. Таке рішення не буде мати нічого спільного з об'єктивністю.

Крім того, неможливо не звернути увагу на фінансовий бік питання. Частина 1 статті 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає виплату присяжним винагороди за час виконання ними обов'язків у суді. Така винагорода розраховується виходячи з посадового окладу судді місцевого суду з урахуванням фактично відпрацьованого часу. Дана норма Закону також гарантує, що присяжним буде відшкодовано добові витрати, витрати на проїзд і наймання житла.

Ці виплати здійснюються територіальними управліннями Державної судової адміністрації України за рахунок коштів Державного бюджету України.

Участь присяжного в процесі розгляду судових справ також лягає додатковим тягарем на його працедавця, оскільки за правилами частини 2 тієї ж статті 63 Закону за присяжними на час виконання ними обов'язків у суді за місцем основної роботи зберігаються всі гарантії та пільги, визначені законом. Час виконання присяжним обов'язків у суді зараховується до всіх видів трудового стажу. Через фактичну відсутність працівника на робочому місці, роботодавець змушений вносити зміни в робочий процес на невизначений строк, а також виплачувати заробітну плату за весь час відсутності такого працівника.

В своїй роботі Рижкова Ю.А. та Овсяннікова О.О. вважають, що причиною неефективного функціонування інституту присяжних в Україні є відсутність належної законодавчої регламентації сфер, які впливають на функціонування цього інституту.

Вони зазначають, що аналіз правового регулювання суду присяжних та практики застосування свідчить про недосконалість чинного законодавства в цій частині (це проявляється, наприклад, у відсутності професійного відбору членів суду присяжних, низькому рівні соціального захисту складу суду присяжних тощо) [2].

Не можу погодитись з такою думкою. Діюче законодавство досить чітко визначило процедуру формування списків присяжних. Також на належному рівні задекларовано й соціальний статус присяжного, адже на час виконання функцій присяжного на нього розповсюджуються такі самі гарантії, як на професійних суддів.

Куценко В. також вважає, що основою проблеми є недосконалість законодавства, а тому достатньо лише внести до законодавства відповідні зміни.

Він зазначає, що з метою врегулювання процедури формування списків присяжних в Україні, можливо, доцільно було б на законодавчому рівні доповнити Закон України «Про судоустрій і статус суддів» ст. 59-1 «Спеціальна перевірка кандидатів у присяжні», в якій місцевій раді надати повноваження організації та проведення такої спеціальної перевірки осіб, які будуть внесені до списку присяжних (направлення запитів до відповідних закладів, установ, отримання та узагальнення інформації) [10].

Але зміна підходу до формування списків присяжних не підвищить рівень відповідальності пересічного громадянина щодо виконання функцій присяжного. Необхідно змінювати ставлення громадян до виконання своїх обов'язків по відношенню до держави, в тому числі й обов'язку присяжного. Адже в даний момент для значної частини громадян нашої країни не є рідкою поведінка, що спрямована на уникнення виконання будь-яких обов'язків, починаючи з обов'язку платити податки і закінчуючи обов'язком захищати країну. Цей процес складний та тривалий і не може бути вирішений самими змінами до законодавства.

Необхідна тривала і кропітка робота з населенням, спрямована на підвищення авторитету судової гілки влади та почесної ролі присяжного. Така робота повинна включати в себе роз'яснення щодо важливості судової функції, висвітлення позитивних

моментів роботи судової системи тощо. Постійна критика судової гілки влади, яка дуже часто є безпідставною носить образливий характер, не додає громадянам бажання брати участь в роботі такої влади.

Також не можу погодитись з думкою прихильників інституту присяжних про те, що тільки наявність суду присяжних убезпечить від помилок, що їх роблять професійні судді. Дійсно, судді, як і всі люди, можуть помилятися в своїй роботі. Але існує напрацьований роками механізм апеляційного та касаційного перегляду судових рішень, який є найефективнішим способом захисту прав громадян та виправлення будь-яких суддівських помилок.

Отже, схематично переваги та недоліки інституту суду присяжних коротко можна викласти наступним чином:

Таблиця 1

Переваги та недоліки інституту присяжних України

Переваги, які вбачають прихильники інституту присяжних	Обставини, які на мою думку, можна віднести до недоліків
Залучення народу України до безпосередньої участі в здійсненні правосуддя	Залучення громадян до здійснення правосуддя призводить до неефективного використання бюджетних коштів, а також до додаткового навантаження на роботодавця
Сприяння ухваленню справедливих та об'єктивних рішень	Окрім справедливості судові рішення повинно бути законним. Відсутність необхідних знань позбавляє присяжного можливості в передбачений законом спосіб правильно оцінити надані сторонами докази, що може потягнути за собою ухвалення незаконного та невмотивованого рішення
Підсилення принципів змагальності	Відсутність професійної навички щодо абстрагування від осіб учасників, їхньої поведінки в суді тощо, може призводити до оцінки процесуальної поведінки сторін з точки зору викликаних ними емоцій, а не наданих доказів
Контроль за судовим процесом з метою поліпшення якості, зокрема щодо дотримання розумних строків розгляду	Відсутність відповідальності за неявку в судове засідання призводить до неодноразового відкладення судового засідання через неявку присяжного, наслідком чого є тяганина в розгляді справ

Висновки

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що тема функціонування інституту присяжних в Україні є дискусійною.

В даній роботі наведено аргументи, які свідчать не про проблеми, з якими стикається лише наша країна, а про саму суть цього інституту.

Існують думки, що в Україні слід застосувати класичну модель цього інституту як найкращу. Проте, на мою думку, така модель не може бути застосована до країн писаного права. Оскільки Україна належить до романо-германської правової сім'ї, де основою системи джерел права складають конституція, кодекси і закони, судові рішення можуть ухвалюватися лише на підставі вищезазначених нормативних актів. Відсутність у присяжного знань законодавства може потягнути за собою ухвалення такою особою незаконного рішення.

Інститут присяжних існує в багатьох країнах Європи. Їх досвід в цій галузі є вартим вивчення. Проте, неможливо скопіювати та перенести в нашу країну систему судоустрою або її окремі елементи іншої держави, навіть якщо ця система виявилася досить вдалою.

Як зазначено вище, в нашій країні неможливе функціонування класичної моделі інституту присяжних. Така модель може існувати лише в країнах прецедентного права, де рішення суду може не мати законного підґрунтя. В Україні можлива лише континентальна модель.

Єдність колегії професійних суддів та присяжних по-різному оцінюється в юридичній науці. У зв'язку з цим лунають думки про втрату інститутом суду присяжних за континентальною моделлю своєї суті, а відповідно, висловлюються пропозиції щодо доцільності ліквідувати цей інститут [15].

Погоджуюсь з доцільністю ліквідації інституту присяжних в Україні. Принаймні на даному етапі розвитку нашої держави.

На мою думку, наявність присяжних жодним чином не може покращити судову систему. Навпаки, участь присяжних в розгляді справи ускладнює судовий процес, додає навантаження на головуючого у справі професійного суддю, затягує судовий розгляд, збільшує його вартість як для держави, так і для бізнеса.

Громадянське суспільство України ще повністю не сформовано, пересічні громадяни не в повній мірі усвідомлюють, що саме від їхнього ставлення до виконання своїх обов'язків та способу використання законних прав залежить подальший шлях нашої країни. Гасло «зміни починаються з тебе» ще не стало правилом, люди хочуть позитивних змін, але не бажають змінюватись самі. І поки така ситуація не зміниться, інститут присяжних в Україні ефективно працювати не зможе.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254-к/96вр. (перша редакція) : офіц. текст. URL:
  1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text>
  2. Рижкова Ю.А., Овсяннікова О.О. Суд присяжних: міжнародна практика та проблеми реалізації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал 2020 № 7. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/103.pdf
  3. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 : офіц. текст. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
  4. Конституція України від 28.06.1996 № 254-к/96вр. : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
  5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
  6. Цивільний процесуальний кодекс від 19.03.2004 № 1618-IV: офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
  7. 7. Інститут присяжних: міжнародний досвід Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29341.pdf>
  8. 8 . Біла А. Суд присяжних: ілюзорне марення чи реальне існування? Юридична газета online: 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/sud-prisyazhnih-ilyuzorne-marennya-chi-realne-isnuvannya.html>).
  9. Конституція Сполучених Штатів Америки. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/full-text>

10. Куценко В. Інститут присяжних: українські реалії. Юридична газета №1 (603) URL: <https://yur-gazeta.com/publications/actual/institut-prisyazhnih-ukrayinski-realiyi.html>
11. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19>
12. Футей Б. Роль суду присяжних в США та в Україні. ЮВУ № 46 (907), 47 (908). URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/rol-sudu-prysiazhnykh-u-ssha-ta-ukraini/.
13. Новиков О.В., Коротун Т.В. Англо-американська модель суду присяжних для України. Досвід США для України. Молодий вчений 2018 № 4 (56). С. 726-728
14. 14. Присяжний це почесно відповідально і складно. UPLAN 10/04/2019. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/prysiazhnyi-tse-pochesno-vidpovidalno-i-skladno>
15. Грицаєнко Р. Правовий статус присяжних в умовах вдосконалення інституту суду присяжних в Україні. Підприємництво, господарство і право 2018. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/9/51.pdf>